

MEVLÂNÂ'NIN *MESNEVÎ*SİNDEKİ “NAHİVCİ İLE GEMİCİ” HİKÂYESİNİN *MANTIKU'T-TAYR*'DA İŞLENİŞİ*

Prof. Dr. Bekir ÇINAR**

ÖZ: Bu çalışmada, Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr isimli eserinde Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden aldığı bazı hikâyeler incelenmiştir. Mevlânâ, gerek fikirleri, gerekse eserleri bakımından Türk şairleri üzerinde derin tesirleri olan bir şahsiyettir. Mevlânâ'nın Mesnevî'si Türk edebiyatı, sanatı ve kültür hayatını, daha genel ifade ile Türk irfanını şekillendiren bir eserdir. Bu özelliğiyle Mesnevî, bir şiirden ziyade bir tefsir gibi asırlarca sevilerek okunmuş, ondaki hikmet ve sırları daha iyi anlamak için çeşitli yüzyıllarda otuzdan fazla tercüme ve şerhi yapılmıştır. Eser verme açısından Gülşehrî, Sultan Veled gibi şairliğe Farsça bir eserle başlamıştır. Ayrıca Gülşehrî, 1317 yılında yazdığı Mantıku't-Tayr isimli mesnevisinde de Mesnevî'den bazı hikâyeleri tercüme ederek, kısmen de olsa Mesnevî'yi ilk tercüme eden kişi olma sıfatını kazanmıştır. Bu çalışmada Gülşehrî'nin Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden tercüme ettiği “Dil Bilgini ile Gemicinin Hikâyesi” geniş olarak; diğer bazı hikâyeler ise kısmi olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ, Mesnevî, Gülşehrî, Mantıku't-tayr, Nahivci ile Gemici Hikâyesi.

The Narration of the “Nahivci ile Gemici” (The Story of the Philologist and the Sailor) in Mevlana's *Mesnevi* in *Mantıku't-Tayr* (The Conference of the Birds)

ABSTRACT: In this study, some of the stories that Gülşehrî has taken from Mevlana's Mesnevi for his work called Mantıku't-Tayr (The Conference of the Birds) have been reviewed. Mevlana has a profound influence on Turkish poets in terms of his ideas and works. Mevlana's

* Bu makale, “Mesnevî'deki Bazı Hikâyelerin Mantıku't-Tayr'da İşleniş Tarzı”, IX. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu Anısına), 15-17 Mayıs 2014 Kayseri'de sunulan yayımlanmamış bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Niğde Üni. Fen-Edebiyat Fak. TDE Böl. bcinar67@gmail.com

Mesnevi is a work that shapes Turkish literature, art and cultural life, and with a more general statement Turkish lore. This makes Mesnevi fondly read for centuries as a commentary rather than a poem, and more than thirty commentary were done in various centuries to understand its secrets and wisdom. Regarding art, Gülşehrî began poetry with a Persian work as Sultan Walad did. Translating some stories from Mesnevi in his mesnevi Mantiku't-Tayr in 1317, Gülşehrî became the first person who translated Mesnevi, even though his translation is partial. In this study, "Dil Bilgini ile Gemicinin Hikâyesi" (The Story of Philologist and Sailor) is to be studied in detail and some other stories are to be partially studied.

Keywords: Mevlana, Mesnevi, Gülşehrî, Mantiku't-tayr, sailor stories and language scholar.

Giriş

Mevlânâ (1207-1273), gerek fikirleri, gerekse eserleri bakımından Türk şairleri ve onların eserleri üzerinde derin tesirleri olan bir şahsiyettir. Mevlânâ'nın Mesnevî'si Türk edebiyatı, sanatı ve kültür hayatını, daha doğrusu Türk irfanını şekillendiren bir eserdir. Magz-ı Kur'an (Kur'anın özü) olarak vasıflandırılan Mesnevî, bir şiiirden ziyade bir tefsir gibi asırlarca sevilerek okunmuş, ondaki hikmet ve sırları daha iyi anlamak için çeşitli yüzyıllarda otuzdan fazla şerhi yapılmıştır.

Âmil Çelebioğlu (1998: 29), Mesnevî tesiri görülen eserleri üç grupta ele almaktadır:

- I. Mevlânâ'dan hürmet ve sitayişle bahseden mesnevîler
- II. Mevlânâ'nın hayatı ve Mesnevî tercümeleriyle ilgili mesnevîler
- III. Mesnevî tesiri ihtiva eden mesnevîler.

Birinci grupta, Şeyyad İsa'nın *Ahvâl-i Kıyâmet (XIII. Asır)*, Elvan Çelebi'nin *Menâkıbü'l Kudsiyye fi Menâsibi'l-Ünsiyye (1359)*, Kastamonulu Şâzî'nin *Dâsitân-ı Maktel-i Hüseyin (1326)*, Kirdeci Ali'nin *Dâsitân-ı Hamâme, Dâsitân-ı Kesikbaş ve Dâsitân-ı Ejderha (XIV. Asır)*, İzzetoğlu'nun *Tâvus Mucicesi*, Yûsuf-ı Meddah'ın *Dâsitân-ı İblis, Hikâyet-i Kız ve Cehud, Kadı ve Uğru Destanı*, Mehmed Hatiboğlu'nun *Bahru'l-Hakâyık (1409-1410)* adlı eserleri sayılabilir (Çelebioğlu 1998: 29-34).

İkinci grupta, Sultan Veled'in (ö. 1312) *İbtidânâme* ve *Rebabnâme'si*, Müellifi belli olmayan *İbtidânâme Tercümesi (XIV. Asır)*, İbrahim Big külliyyâtı (XIV. asır sonu ve XV. asır başı), Muîn bin Mustafa'nın *Ma'neviyyatü'l-Murâdî (1435-36)* adlı eserleri sayılabilir (Çelebioğlu 1998: 29-34)

Üçüncü grupta, Gülşehrî'nin *Mantku't-Tayr* (1317), Âşık Paşa'nın *Garîb-nâme* (1329-30), Germiyanlı Ahmedî'nin *İskender-nâme* (1390), Hatiboğlu'nun, *Letâyif-nâme* (1414), Bedr-i Dilşâd'ın *Murâd-nâme* (1427), Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrin* (1429), Arif'in *Mürşidü'l-Ubbâd* (1436-1438) ve *Mi'râc-ı Nebî* (1438), Zâîfî'nin *Gazavât-ı Sultan Murad Han* (1446-145), Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye* (1449) ve Hayalî'nin *Ravzatü'l-Envâr'ı* (1449) sayılabilir (Çelebioğlu 1998: 29-34)

Mevlanâ'nın *Mesnevi*'sinin, değişik yüzyıllarda tam ve kısmî olmak üzere birçok tercüme ve şerhi yapılmıştır. Mesnevî'nin tamamı, Şem'î Dede (ö. 1596 sonrası), Ankaravî İsmail Rusûhî Dede (ö. 1631), Şifâ'î Mehmed Dede (ö. 1671), Şeyh Murad-ı Buhârî (ö. 1848), Ahmed Avni Konuk (ö. 1938), Tâhirü'l-Mevlevî (ö. 1951), Abdülbâki Gölpınarlı (ö. 1982) tarafından olmak üzere günümüze kadar yedi defa şerh edilmiştir. "Bunlardan Ankaravî, Konuk, Tâhirü'l-Mevlevî ve Gölpınarlı Mesnevî'yi ayrıntılı bir şekilde; diğerleri ise (Şem'î, Şifâ'î, Murâd-ı Buhârî) çok kısa sayılabilecek bir tarzda şerh etmişlerdir" (Güleç 2007: 80). Konuk, Tâhirü'l-Mevlevî ve Gölpınarlı şerhleri, son yüzyılda yapılanlardır.

Mantku't-Tayr'da Mesnevî'den Alınan Hikâyeler

Mevlana'nın çağdaşı olan Gülşehrî *Mantku't-Tayr*'i yazmadan önce 1301'de *Feleknâme* isimli Farsça mesnevîsini yazmıştır (Kocatürk 1982). Eser verme açısından Gülşehrî, Sultan Veled'e benzer ve şairliğe Farsça bir eserle başlamıştır (Yavuz 2004: 346). Bunun yanında 1317 yılında yazdığı *Mantku't-Tayr* isimli mesnevîsinde de *Mesnevî*'den kimi hikâyeleri tercüme ederek, kısmen de olsa *Mesnevî*'yi ilk tercüme eden olma sıfatını almıştır. Gülşehrî, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden beş hikâye almıştır." (Yavuz 2000: 356)¹. Bu hikâyeler şunlardır:

	Hikâye adı	Mesnevî (V. Çelebi)	Mantku't-Tayr
1	<i>Hâce ile Tûtî hikâyesi</i>	C. I, (1612-1848)	C. I, (1319-1430)
2	<i>Arslan ile Tavşanhikâyesi</i>	C. I, (900-1372)	C. I, (3618-3770)
3	<i>Dil Bilgini ile Gemicinin hikâyesi</i>	C. I, (2835-2852)	C. I, (2075-2107)
4	<i>Tavukla Kaz Yavrularının hikâyesi</i>	C. II, (3766-3787)	C. I, (1033-1099)
5	<i>Uyurken boğazınayılan giren adam ve onu görüp uyandıran atlının hikâyesi</i>	C. II, (1878- 1926)	C. II, (2431-2508)

¹ Merhan 2007: 104'te Gülşehrî'nin, Mevlânâ'dan üç hikâye aldığını belirtmekteyse de aslında yukarıda belirtilen beş hikâye konu, işleniş ve ana fikir bakımından aynıdır.

Bu hikâyelerden, *Hâce ile Tûtî hikâyesi* ile *Arslan ile Tavşan hikâyesi*, Kemal Yavuz (2000: 356-381) tarafından incelenmiştir.²

Mesnevî'de 3766-3787 beyitleri arasında geçen *Tavuk ile Kaz Yavrularının Hikâyesi* (İzbudak 1990: II-154), 21 beyitte işlenmiş; aynı hikâyeye *Mantıku't-Tayr*'da (Yavuz 2007: I-154), 1033-1096 beyitleri arasında 66 beyitte işlenmiştir. Gülşehrî, Mevlânâ'dan aldığı bu hikâyeyi, tercüme ederek üç katı fazla beyitle açıklamıştır. Ayrıca *Mantıku't-Tayr*'da geçen (2431-2508 beyitler) "*Atlı ile uyumakta olan bir adamın hikâyesi*", *Mesnevî*'deki (1878-1926 beyitler) *Uyurken boğazına yılan giren adam ve onu görüp uyandıran atlının hikâyesi*'nin tercümesidir. Bu hikâyeye *Mesnevî*'de 48 beyitte anlatılırken; *Mantıku't-Tayr*'da 77 beyitte işlenmiştir.

Ayrıca *Mantıku't-Tayr*'da geçen "Şeyh Sanan Hikâyesi" ile *Mesnevî*'nin ilk hikâyesi olan "Kuyumcu ile Padişah" hikâyelerinde ifade bakımından benzerlikler bulunmaktadır (Yavuz 2000: 357). Mevlana'nın ölümünden 44 yıl sonra yapılan bu tercümenin kendisinden sonra yapılanların kimilerinden daha başarılı olduğu söylenmektedir (Yavuz 2000: 381). Yukarıda tespit edilen hikâyelerle ilgili de bazı değerlendirmeler yapacağız. Ancak, her bir hikâyenin tam metin olarak değerlendirilmesi makale sınırlarını aşmaktadır. Bu çalışmada tam metin olarak "Nahivci ile Gemici" hikâyesini mukayeseli olarak inceleyeceğiz:

Nahivci (Dil Bilgini) ile Gemici Hikâyesi³

Türkiye'nin Mevlânâ, *Mesnevî*'sinde Nahivci ile Gemici Hikâyesi'nin tamamını 18 beyitte anlatmıştır.⁴ Gülşehrî, *Mantıku't-Tayr*'da ise aynı hikâyeyi 31 beyitte işlemiştir. Nahivci ile Gemici Hikâyesi'nde asıl olay, *Mesnevî*'de 6 beyitte (2863-2868) işlenmiş; 12 beyitte ise (2869-2880) hikâyeye bağlı nasihatte bulunulmuştur. *Mantıku't-Tayr*'da ise asıl olay 16 beyitte (2075-2090) işlenmiş ve hikâyeye bağlı 15 beyitte (2091-2105) nasihatte bulunulmuştur.

² *Mantıku't-Tayr*'daki beyit numaraları, Yavuz 2007'yi; Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sindeki beyit numaraları ise, İzbudak 1990'ı göstermektedir

³ Bu hikâyeye Gölpınarlı'nın (1973: 510) verdiği bilgiye göre, 13-14. yüzyıl şair ve nasirlerinden Ubeyd-i Kâni'nin "*Letâif*"inde de geçmesinden dolayı büyük ihtimalle halk hikâyelerindendir. Ayrıca bk. Merhan 2007: 104.

⁴ Beyit sayıları ve numaraları Ziya Avşar'ın, *Mevlânâ Mesnevî I Manzum Çeviri* (yayımlanmamış çalışma) esas alınarak verilmiştir. Bu çalışma tamamlanmadığı için tabloda verilen hikâyelerin beyit numaraları için İzbudak 1990 esas alınmıştır.

Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde hikâye şöyle anlatılmaktadır (Avşar, tarihsiz) :⁵

Dil Bilginiyle Gemici Macerasının Hikâyesi

- 2863 *Bir dilbilimci bir gemiye bindi
Mağrur bir halde gemiciye döndü:*
- 2864 *"Dil okudun mu?" dedi, cevap; "Hayır!"
Dedi; "Ömrünün yarısı hebadır!"*
- 2865 *Gemici kızdı ve gönlü kırıldı
O an konuşmayı sustu darıldı*
- 2866 *Yel gemiyi girdaba attı birden
Gemici dilciye bağırdı; "Hey sen,*
- 2867 *Yüzme bilir misin?" cevap; "Ne gezer!"
Dedi; "Ey hoş sözlü, güzel yüzlü er!*
- 2868 *Ey dilci, yok oldu ömrünün tümü,
Zira şu girdapta batacak gemi!"*
- 2869 *Nahvı değil mahvı bilmeli ey can!
Mahvı bildiysen suya dal korkmadan*
- 2870 *Ölüyü baş üstünde taşır umman
Denizden nasıl kurtulur sağ olan*
- 2871 *Şu insanlık sıfatlarından öl de
Sırlar denizi tutsun baş üstünde*
- 2872 *Ey halkı eşek diye adlandıran
Eşek gibi buz üzre kaldın şu an*
- 2873 *Boştur allame de olsan cihanda
Fanidir bu zaman da bu cihan da*
- 2874 *Dilciyi buraya ekledik niçin?
Siz mahv dilini öğretmek için*

⁵ Mesnevî'nin manzum çevirisi, Ziya Avşar, *Mevlânâ Mesnevî I Manzum Çeviri*, (yayımlanmamış çalışma)'dan alınmıştır. Bu çalışma henüz yayımlanmamış olsa da, manzum iki metni kıyaslamının daha isabetli olacağı düşüncesiyle tercih edilmiştir.

- 2875 *Yokta bulursun ey dost dinle beni
Fıkhın fıkhını ve dilin dilini*
- 2876 *Bizim bilgimizdir o su testisi
Halife de Hak ilminin Dicle'si*
- 2877 *Dicle'ye dolu testiyle gideriz
Eşekten farkımız yok eşeğiz biz*
- 2878 *Hiç olmazsa o bedevi mazurdu
Dicle'den gafil ve uzaktı yurdu*
- 2879 *Olsaydı bizcek Dicle'den haberdar
Götürmezdi testiye diyar diyar*
- 2880 *Hatta haberi olsaydı Dicle'den
O testiye taş çalardı hemen*

Bulgaryalı Gülşehri'nin *Mantıku't-Tayrı*'nda ise aynı olay şu şekildedir (Yavuz 2007: I- 308):

Dil Bilgini ile Gemicinin Hikâyesi

- 2075 *Gemiye oturdu bir nahvî meger
Sandı kim denizde yok havf u hatar*
- 2076 *Gemici gemiyi düzedür idi
Bâdbân ağacın uzadur idi*
- 2077 *Geh gemide olur idi gâh suda
Gemicinin işi odur pes n'ide*
- 2078 *Bir gice kim bâdbân kurmuş ıdı
Nahvinun katında oturmuş ıdı*
- 2079 *Gemicîye nahvî aydur ey azîz
Nahv ıla lâfzı kılur mısın temîz*
- 2080 *Hiç nahv okıdugun var mı senün
Kim hüner hâsıl kıla cân u tenün*
- 2081 *Ref' ü nasb u cer nedür bilür misin
Fatiha i'râbını kılur mısın*

- 2082 *Eydür armadum ben ol müşkilde rây
Nahvî eydür yarı ömrün yoga say*
- 2083 *Nahvî okumadın ise bî-gümân
Yarı ömrün fâni olmuş iy fulân*
- 2084 *Gemicîyi hasta kıldı bu hitâb
İlle ol dem virmedi ana cevâb*
- 2085 *Kim hatâdan her kim anladı savâb
Her suâle vire vaktında cevâb*
- 2086 *Gemi bir girdâba düşdi nâgehân
Gemici nahvîye eydür ey fulân*
- 2087 *Hiç denizde yüzmek öğrendün midi
Yâ suya düşesüni sandun mıdı*
- 2088 *Eydür ol ahvâli hiç öğrenmedüm
Deniz içine giresüm sanmadum*
- 2089 *Kamu dürlü ilm ü hikmet bende var
İlla bir yüzmek kim ol fen sende var*
- 2090 *Gemici nahvîya eydür pes kamu
Ömrün oldu şimdi fânî iy amû*
- 2091 *Yüziçi suda el ayak urısar
Yüzmeyen ömri fenâya varısar*
- 2092 *Gemicîye sorma kim nahvî mısın
Gemiye sor kim deniz mahvî mısın*
- 2093 *Mahvıla kurtıla denizden kişi
Yohsa nahvıla kaçan bite işi*
- 2094 *Mahv işe gelür denizde iy refik
Nahvıla kesmege yaramaz tarîk*
- 2095 *Nahvî bunda mahviler hîçe saya
Mahvisan kayırmadın düşgil suya*
- 2096 *Yüzemez isen suda çün ölesin
Da 'vılarından kamu kurtulasın*

- 2097 *Ölü başına su ayagın ura
Diri denizden kaçan cân kurtara*
- 2098 *Nahvıla anlamayasın bu dili
Mahvıla hall idesin bu müşkili*
- 2099 *Nahvıla tenhâ bulunmaz bu ilel
İlm ile yalunuz olmaz bu amel*
- 2100 *Nahvı denizde elün kaçan duta
Mahv olıçagın meger işün bite*
- 2101 *İlm oldur kim Hak'a rehber ola
Cehl ola kim ilede ayruk yola*
- 2102 *İlm çün senden seni alımadı
Mislerüni kîmiyâ kılımadı*
- 2103 *Nahvıla Gülşehri i'râbı bilür
Mahv olıcak kamusından kurtulur*
- 2104 *Kamu nev'ün bildi cins ü faslını
İlla dahı anlamadı aslını*
- 2105 *Fıkh fıkhâ nahva nahvı sarfa sarf
Asla kavuşmaktur iy yâr-ı şikref*

Sonuç

Sonuç olarak, Mevlânâ ile Gülşehrî'nin mesnevilerinde işledikleri *Nahivci (Dil Bilgini) ile Gemicinin Hikâyesi*'nin işleniş tarzları ile ilgili şu tespitlerde bulunabiliriz:

Mevlânâ'nın bu hikâyesinden birden fazla sonuç çıkarmak mümkündür. Birincisi, denizdeki bir adama gramer bilgisinin gereği yoktur. Bu yüzden her bilgi her yerde geçerli değildir. İkincisi, bilgili olduğunu söylemek varlık iddiasında bulunmak demektir. Oysa denizde nahiv (gramer) değil, mahv (yokluk) bilgisi gerekir. Denizin insanı öldürüp sonra ölüyü kenara taşıdığı gibi sen de varlıktan vaz geçip ölü gibi ol ve deniz seni taşıсын. Aksi halde bu deryadan kurtulma imkânın yoktur. Ayrıca hikâyede insan için önemli olanın aslına kavuşmak olduğu da vurgulanmaktadır.

Mevlânâ, asıl hikâyenin sonunda nasihatlerini, açık ve tesirli bir şekilde nazmetmiş, anlattığı hikâyeyi nasihatlerine delil olarak sunmuştur. Mevlânâ'nın asıl gayesinin, vereceği nasihate uygun hikâyeye anlatmak olduğu söylenebilir.

Mevlânâ, *zahirî bilgiyi* su testisine, *mahv bilgisini* ise Hak ilminin Diclesi'ne benzetmektedir. Bu benzetmede Mevlânâ, *zahirî ilim* erbabını Dicle'ye dolu testiyle giden ve buz üstünde kalan eşekten farksız olarak görmektedir. Onların Dicle'den haberi olsaydı, diyar diyar o testiye omuzlarında taşımazlar, testilerini taşa çalar, yani bütün insan sıfatlarından sıyrılırlardı. Ona göre insanoğlu, fikhın fikhını ve dilin dilini ancak mahv (yokluk) bilgisi ile elde edebilir.

Gülşehrî, asıl hikâyeden sonra, *Nahivci ve Gemici Hikâyesini* anlatma gerekçesini belirtmemektedir. Nasihat kısmında Gülşehrî, nahiv bilgisi ile mahv bilgisini 8-10 beyitte karşılaştırır. Bu karşılaştırmada Gülşehrî, nahiv bilgisinin (*zâhirî bilginin*) denizde işe yaramadığını, nahv ile işinin biteceğini ve bir kişinin denizden mahv olma bilgisi ile kurtulacağını; işin sırrının nahiv bilgisi ile anlaşılamayacağını, mahv bilgisi ile bütün müşkillerin çözüleceğini; her şeyi bildiğini zanneden cahil insanların yanlış yola saparak işin aslını ve hakikatini anlamadığını, ilmin aslının Hakk'a rehber olması gerektiğini ve asıl amacın bu hakikate ulaşmak olduğunu belirtmektedir.

Mevlânâ'da *zahirî bilgi su testisine*, *zahirî ilimle uğraşanlar buz üstünde kalan eşeğe*, Hak ilmi ise *Dicle'ye* benzetilirken; Gülşehrî'de bu benzetme unsurları yoktur. Mevlânâ'nın anlatmak istediği olayı somutlaştırma kudreti oldukça güçlüdür.

Mevlânâ'nın altı beyitte anlattığı hikâyeyi, Gülşehrî on altı beyitte -yaklaşık üç katı fazla- işleyerek tercüme etmiştir. Hikâyeden sonraki nasihat kısmı da *Mesnevi*'de on iki beyit iken, *Mantıku't-Tayr*'de on beş beyittir. Gülşehrî, asıl hikâyeye bağlı kalmakla birlikte işleyiş tarzı açısından daha açıklayıcı beyitler eklemiştir.

Mevlânâ'nın asıl hikâyenin sonunda verdiği nasihati, Gülşehrî hikâyenin bütünü içinde vermiştir. Ancak her iki hikâyede de verilen mesaj aynıdır.

Bütün olarak değerlendirildiğinde ise, "Mevlânâ'da iç içe geçmiş hikâyeler -bu hikâyeye için olmasa da- Gülşehrî'de bütünlük içinde anlatıldığından" Gülşehrî'nin kendine has bir metot geliştirdiğini ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Âbidin Paşa (1324), *Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf*, Küttüphâne-i İrfân Yay., İstanbul.
- Âbidin Paşa (2007), *Mesnevî Şerhi*, (sadeleştiren) Mehmet Sait Karaçoğlu, İz Yay., İstanbul.
- AVŞAR, Ziya (2007), “Rûhu’l-Mesnevî’de Mesnevînin İlk 18 Beytinin Şerh Yöntemi”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/3, Fall 2007. <http://www.turkishstudies.net> (E.T.25.06.2016).
- _____, *Mevlânâ Mesnevî I Manzum Çeviri*, (Yayımlanmamış Çalışma).
- CAN Şefik (1997), *Mevlânâ Hayatı Şahsiyeti Fikirleri*, Ötüken Yay., İstanbul.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1998), “XIII-XV. Yüzyıl Mesnevîlerinde Mevlânâ Tesiri”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay., İstanbul.
- ÇINAR, Bekir (2009), “Ahmed Avni Konuk'un Mesnevî-i Şerif Şerhi'nin İlk 18 Beytindeki Şerh Usûlü”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına), (ed. Prof. Dr. Atabey Kılıç - Ar. Gör. Sibel Üst), Volume 4/6, 39-61. <http://www.turkishstudies.net>. (ET: 25.11.2008).
- DEMİRCİ Mehmet, “Mesnevî Şerhleri ve Şârihleri”, <http://akademik.semazen.net>, (ET: 25.06.2016).
- DEMİREL Şener (2007), “Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Türkçe Şerhleri Üzerine Bir Literatür Çalışması”, *TALİD, (Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi)*, *Eski Türk Edebiyatı Özel Sayısı*, C. 5, Sayı 10, GÜZ.
- ERAYDIN, Selçuk (1994), “Ahmet Avni Konuk Hayatı ve Eserleri”, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, İFAV Yay., C. I., İstanbul.
- GÖLPINARLI Abdülbâkî (1973), *Mesnevî ve Şerhi*, ME Basımevi, C .I- II, İstanbul.
- _____, (1983), *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp ve Aka Yay., İstanbul.
- GÜLEÇ İsmail (2003), “Türk Edebiyatında Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Tercüme ve Şerhleri” *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*, hzl., Zehra Toska, 27/II.
- _____, (2006), *Mesnevî Şerhi Rûhü'l Mesnevî İsmail Hakkı Bursevî*, İnsan Yay., İstanbul.
- _____, (2006), “R. A. Nicholson'un Mesnevî Tercüme ve Şerhi Üzerine”, *İlmî Araştırmalar*, S. 20/1 İstanbul.
- _____, (2006), “Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler, *İlmî Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri*, S. 22, Güz, İstanbul.
- _____, (2007), “Üç Asırda Ne Değişti? 17. ve 20. Asırlarda Yapılan Mesnevî Şerhlerini Karşılaştırma Denemesi”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları II: Eski Türk Edebiyatına Modern Yaklaşımlar I*, 24 Nisan 2006, Bildiriler,

hzl. Hatice Aynur vd., İstanbul, ss. 80-97. <http://turkoloji.cu.edu.tr>, (ET:15.12. 2015).

- İZBUDAK, Veled Çelebi (1990), *Mevlânâ Mesnevî*, c. I-II, MEB Yay., İstanbul.
- KONUK A. Avni (2006), *Mevlânâ Celâleddîn Rûmî Mesnevî-i Şerîf Şerhi I Tercüme ve Şerh*, hzl. Selçuk Eraydın-Mustafa Tahralı, Kitabevi Yay., İstanbul.
- MERHAN, Aziz (2007), "Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr Mesnevisinde Mevlâna Tesiri", *Türk Kültürü Edebiyatı ve Sanatında Mevlânâ ve Mevlevîlik Uluslararası Sempozyumu Bildiriler* Konya.
- OKUYUCU, Cihan (2006), *Mesnevî'den Bilgi ve Hikmetlerle Mevlânâ Konuşuyor*, Bilge Yay., İstanbul.
- [OLGUN], Tâhirü'l-Mevlevî (1971), *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Mesnevî Tercüme ve Şerh*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul.
- TARLAN Ali Nihad (1971), *Tâhirü'l-Mevlevî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Mesnevî Tercüme ve Şerh (Önsöz)*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul.
- TOPAL, Ahmet (2007), "Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 32, Erzurum.
- TOPÇU Nureddin (1971), "Tasavvufun Merhaleleri ve Mevlânâ", *Tâhirü'l-Mevlevî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Mesnevî Tercüme ve Şerh (Önsöz)*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul.
- YAVUZ, Kemal (2000), "Türk Edebiyatında Mesnevî'den İlk Tercüme Hikâyeler ve Bazı Dikkatler" *Bildiriler, Uluslararası Mevlana Bilgi Şöleni*, 15-17 Aralık 2000, KB Yay., Ankara.
- _____ (2007), *Gülşehrî'nin Mantıku't-tayr'ı (Gülşennâme) I-II -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-*, Kırşehir Valiliği Yayınları, Ankara.
- _____ (2004), "Çeşitli Yönleri İle Mantıku't-tayr ve Garibnâme Mesnevileri", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. XXXI, İstanbul.